

Geïntegreerde gewasbescherming *in de versnelling*

Netwerkbijeenkomst Plantgezondheid

Nijkerk, 7 oktober 2022

Programma

OCHTEND

Start bijeenkomst, toelichting doel en programma (10.30 uur)

Door dagvoorzitter André Hoogendijk (BO Akkerbouw)

Presentatie 'Geïntegreerde gewasbescherming in het beleid'

Door Kyra Broeders (Glastuinbouw Nederland)

Presentatie 'ICM-aanpak en onderzoek'

Door Marleen Riemens (WUR)

Presentatie 'ICM en het kennisnetwerk van telers'

Door Gera van Os (Aeres Hogeschool)

Panelgesprek 'ICM in de praktijk'

Gespreksleider: André Hoogendijk

Deelnemers: Telers actief met toepassing ICM / IPM

Drie eerdere sprekers

Lunch en netwerken (12.00 uur)

MIDDAG

Verdieping: versnellen praktijktoepassing (13.30 uur)

Met introducties, gesprekken en formuleren vervolgacties

Thematafels

ICM en bijdrage techniek | Introductie: Corné Kempenaar (WUR)

ICM en bijdrage advies | Introductie: Conno de Ruijter (Agrodis)

ICM en bijdrage biocontrol | Introductie: Helma Verberkt (Artemis)

ICM en bijdrage BOS'en en tools | Introductie: Harm Brinks (Delphy)

Korte terugkoppeling resultaten thematafels (15.30 uur)

Afsluiting met borrel (16.00 – 17.00 uur)

Programma

Start bijeenkomst

Door dagvoorzitter André Hoogendijk (BO Akkerbouw)

Presentatie 'Geïntegreerde gewasbescherming in het beleid'

Door Kyra Broeders (Glastuinbouw Nederland)

Presentatie 'ICM-aanpak en onderzoek'

Door Marleen Riemens (WUR)

Presentatie 'ICM en het kennisnetwerk van telers'

Door Gera van Os (Aeres Hogeschool)

Panelgesprek 'ICM in de praktijk'

Gespreksleider: André Hoogendijk

Deelnemers: Telers actief met toepassing ICM / IPM

Drie eerdere sprekers

Lunch en netwerken (12.00 uur)

Programma

Start bijeenkomst

Door dagvoorzitter André Hoogendijk (BO Akkerbouw)

Presentatie 'Geïntegreerde gewasbescherming in het beleid'

Door Kyra Broeders (Glastuinbouw Nederland)

Presentatie 'ICM-aanpak en onderzoek'

Door Marleen Riemens (WUR)

Presentatie 'ICM en het kennisnetwerk van telers'

Door Gera van Os (Aeres Hogeschool)

Panelgesprek 'ICM in de praktijk'

Gespreksleider: André Hoogendijk

Deelnemers: Telers actief met toepassing ICM / IPM

Drie eerdere sprekers

Lunch en netwerken (12.00 uur)

Beleid & geïntegreerde gewasbescherming

7 oktober 2022

Kyra Broeders

Team Plantgezondheid

Kyra Broeders

Beleidspecialist Plantgezondheid en
Manager Public Government Affairs

Jorrit Koeman

Focus Snijbloemen
Specialisatie Technologie en Chemie

Liesbeth Nijs

Focus Preventie, hygiëne en
teeltoptimalisatie
Specialisatie Biociden

Jeannette Vriend

Focus Glasgroenten
Specialisatie Chemie en Biologie

Ingeborg Schouten

Focus Potplanten
Specialisatie Biologie en Technologie

Margreet Schoenmakers

Programmamanager Innovatie Water
& Plantgezondheid

Annelies Kerkhof

Team Assistent & Events

**Samen door met
de energietransitie?
Teken dan
onze petitie!**

Ontwikkelingen Europees en nationaal

Ontwikkelingen Europees en nationaal

European Commission

From Farm to Fork: Our food, our health, our planet, our future

The European Green Deal

May 2020
#EUGreenDeal

Moving towards a more healthy and sustainable EU food system, a corner stone of the European Green Deal

-
Make sure Europeans get healthy, affordable and sustainable food
-
Tackle climate change
-
Protect the environment and preserve biodiversity
-
Fair economic return in the food chain
-
Increase organic farming

 "The coronavirus crisis has shown how vulnerable we all are, and how important it is to restore the balance between human activity and nature. At the heart of the Green Deal the Biodiversity and Farm to Fork strategies point to a new and better balance of nature, food systems and biodiversity; to protect our people's health and well-being, and at the same time to increase the EU's competitiveness and resilience. These strategies are a crucial part of the great transition we are embarking upon."

Uitvoeringsprogramma

Toekomstvisie gewasbescherming 2030

Farm-to-fork Strategie

- ✓ **reduce by 50%** the use and risk of chemical pesticides by 2030.
- ✓ **reduce by 50%** the use of more hazardous pesticides by 2030.

- Inperkingen nabij oppervlaktewater en gevoelige gebieden (natuur en stedelijk gebied)
- Inbedding IPM in teeltvoorschriften

Sustainable Use Regulation

Beschikbaarheid gewasbeschermingsmiddelen

Verlies aan middelen van juli 2018 tot september 2021

147 stoffen waarover een besluit is genomen
Dit betrof 103 chemische stoffen
en 44 biologische stoffen

48 goedgekeurde stoffen
Waarvan 22 nieuwe stoffen
en 26 herregistraties

6 basisstoffen

19 chemische stoffen

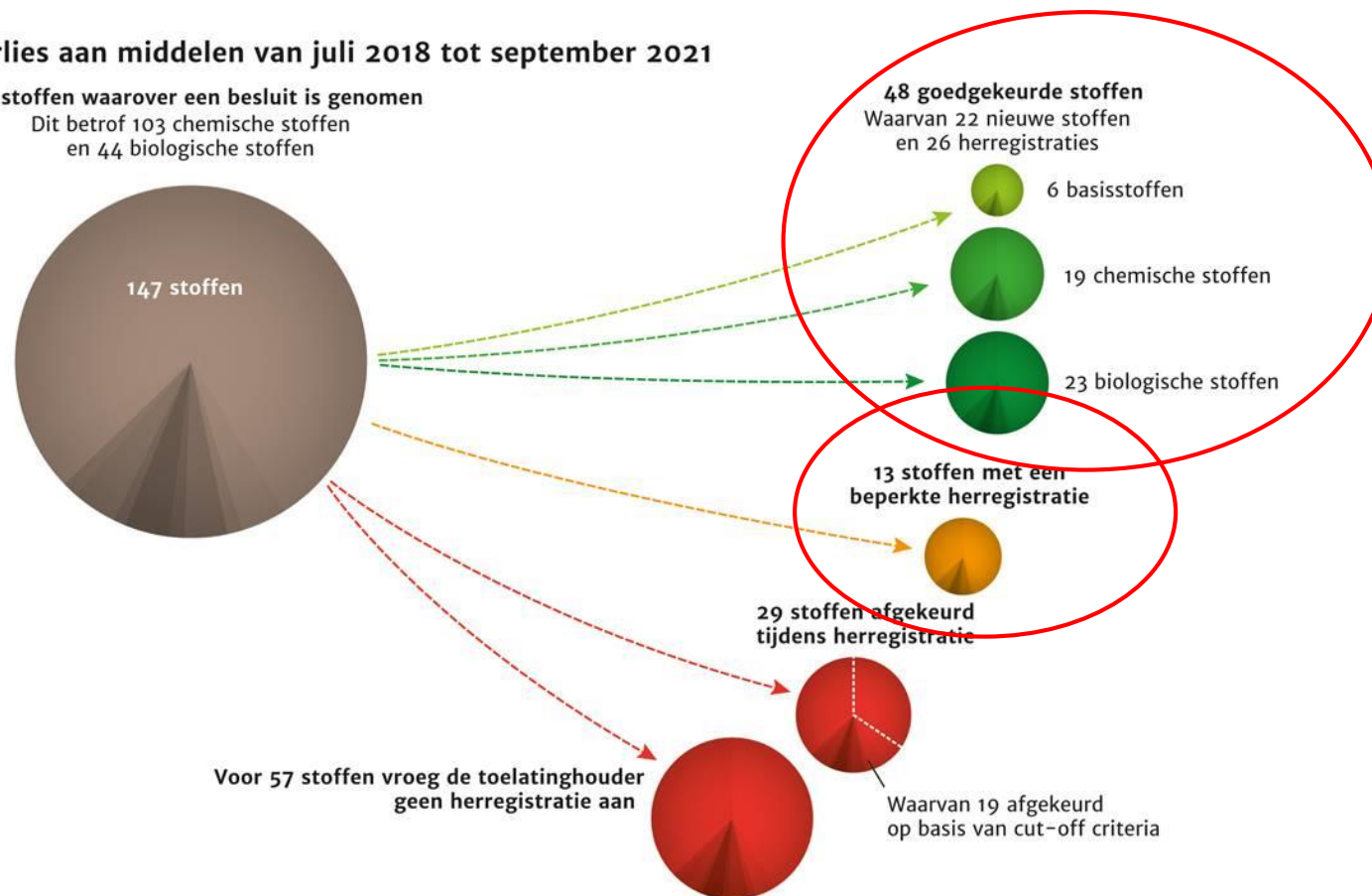
23 biologische stoffen

13 stoffen met een
beperkte herregistratie

29 stoffen afgekeurd
tijdens herregistratie

Voor 57 stoffen vroeg de toelatinghouder
geen herregistratie aan

Waarvan 19 afgekeurd
op basis van cut-off criteria

Geïntegreerde gewasbescherming IPM in 8 basisstappen

Uitvoeringsprogramma Gewasbescherming

Uitvoeringsprogramma

Toekomstvisie gewasbescherming 2030

- Plant- en teelsystemen zijn weerbaar.
- Land- en tuinbouw en natuur zijn verbonden.
- Nagenoeg zonder emissies naar milieu en nagenoeg zonder residuen op producten.

Betrokken partijen:

ctgb

College voor de toelating van
gewasbeschermingsmiddelen
en biociden

NATUUR
& MILIEU

UNIE VAN
WATERSCHAPPEN

Uitvoeringsprogramma Gewasbescherming

Uitvoeringsprogramma

**Toekomstvisie
gewasbescherming
2030**

Project Kennis Op Maat

Netwerkbijeenkomst
Plantgezondheid

Praktijkprogramma

Pilots Praktijkprogramma

- 13 sectorale pilots gericht op kleinere of grotere systeemdoorbraken
- Pilot Kas als Ecosysteem
  - 6 deelpilots
- Pilot Precisie Gewasbescherming
  - 3 deelpilots

WEERBAARHEID
IN DE PRAKTIJK

Pilot Kas als Ecosysteem

**Sterk gewas in combinatie met
biologie, technologie
en chemie**

Insectengaas

Biologische bestrijding

Biologische bestrijding op 95 procent areaal glastuinbouwgewassen

© CBS 2022

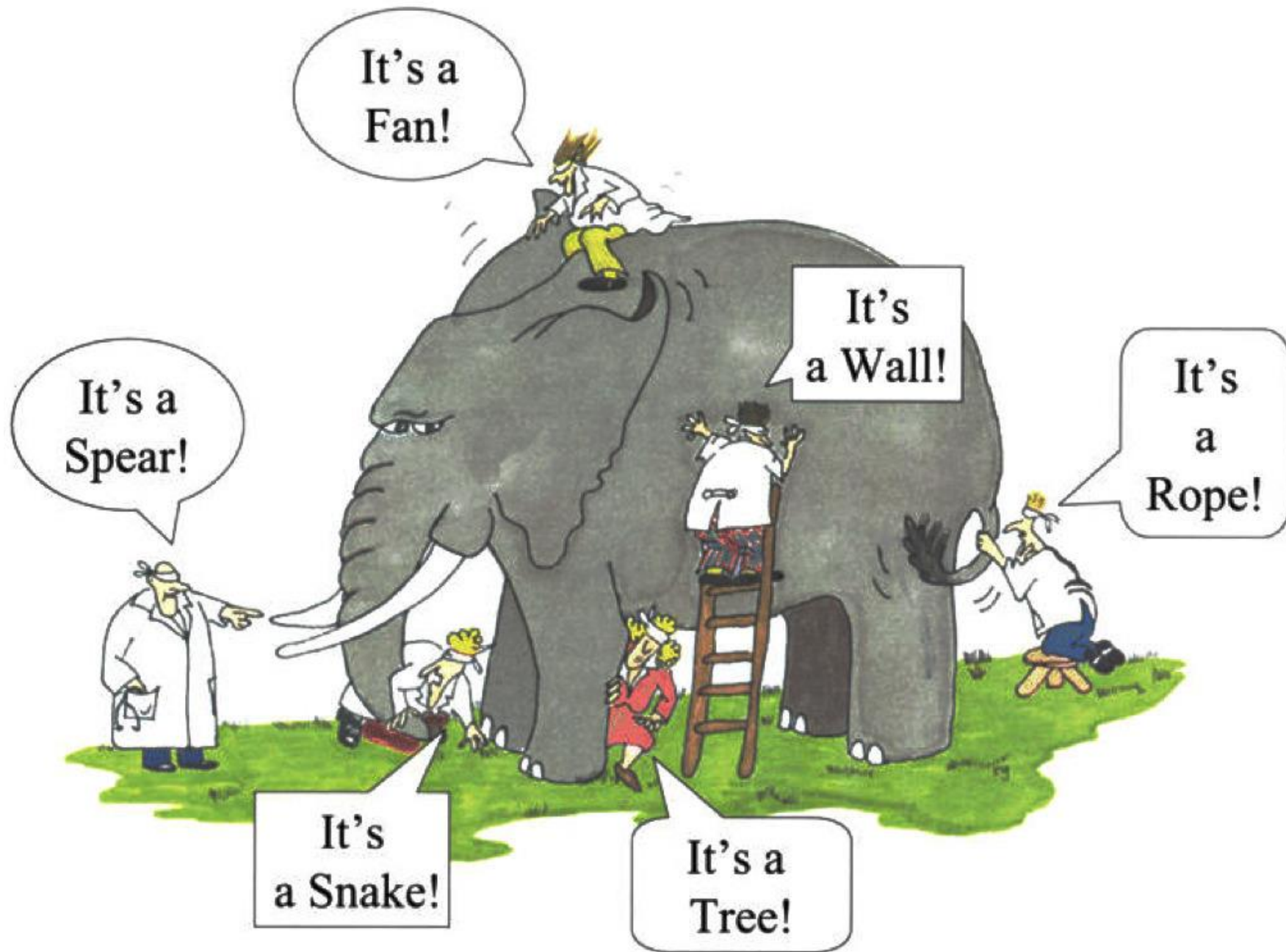
19-7-2022 00:00

Geïntegreerde gewasbescherming IPM in 8 basisstappen

Vragen?

Bedankt voor jullie aandacht!

Programma

Start bijeenkomst

Door dagvoorzitter André Hoogendijk (BO Akkerbouw)

Presentatie 'Geïntegreerde gewasbescherming in het beleid'

Door Kyra Broeders (Glastuinbouw Nederland)

Presentatie 'ICM-aanpak en onderzoek'

Door Marleen Riemens (WUR)

Presentatie 'ICM en het kennisnetwerk van telers'

Door Gera van Os (Aeres Hogeschool)

Panelgesprek 'ICM in de praktijk'

Gespreksleider: André Hoogendijk

Deelnemers: Telers actief met toepassing ICM / IPM

Drie eerdere sprekers

Lunch en netwerken (12.00 uur)

ICM: Systematische aanpak voor ziekten, plagen en onkruiden

Gewasbescherming- uitdagingen

Farm to Fork strategy (2020)

In 2030 in Europa:

- het gebruik en risico van chemische pesticiden met 50% te verminderen
- het gebruik van gevaarlijkere pesticiden met 50% te verminderen

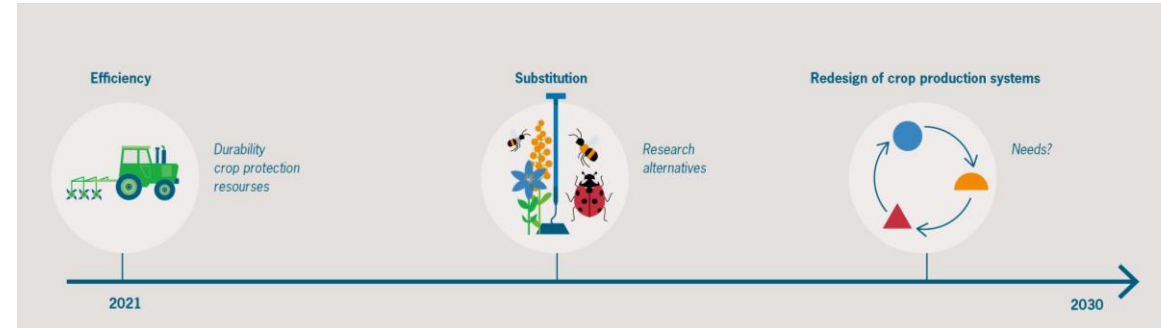

Uitvoeringsprogramma
Toekomstvisie
gewasbescherming
2030

Systeemverandering

3 fases in de transitie naar duurzaamheid*:

- Efficiency
- Substitution
- Redesign

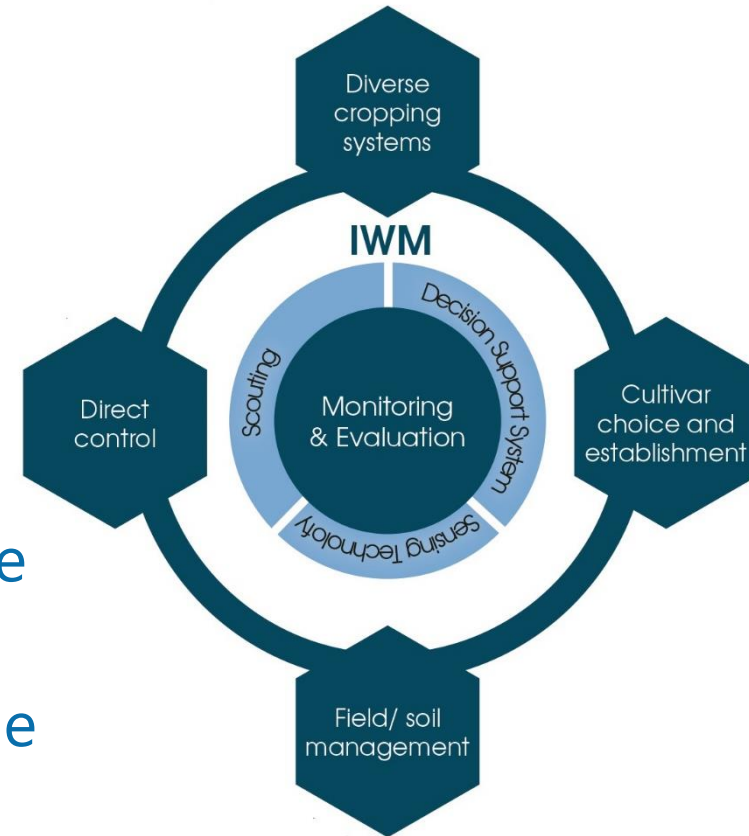
Focus tot nog toe gericht op:

- Verhoging van de efficiëntie, met name gbm
- Vervanging gbm door mechanische of biol. bestrijding
- 'Herontwerp' tot nu toe minder aandacht.
- Echt geïntegreerde ziekte, plaag en onkruidbeheersing vraagt om focus op deze laatste, complexe stap richting verduurzaming
- **Paradigma verandering voor IPM nodig :**
Van enkele maatregel-enkel seizoen naar een integrale aanpak

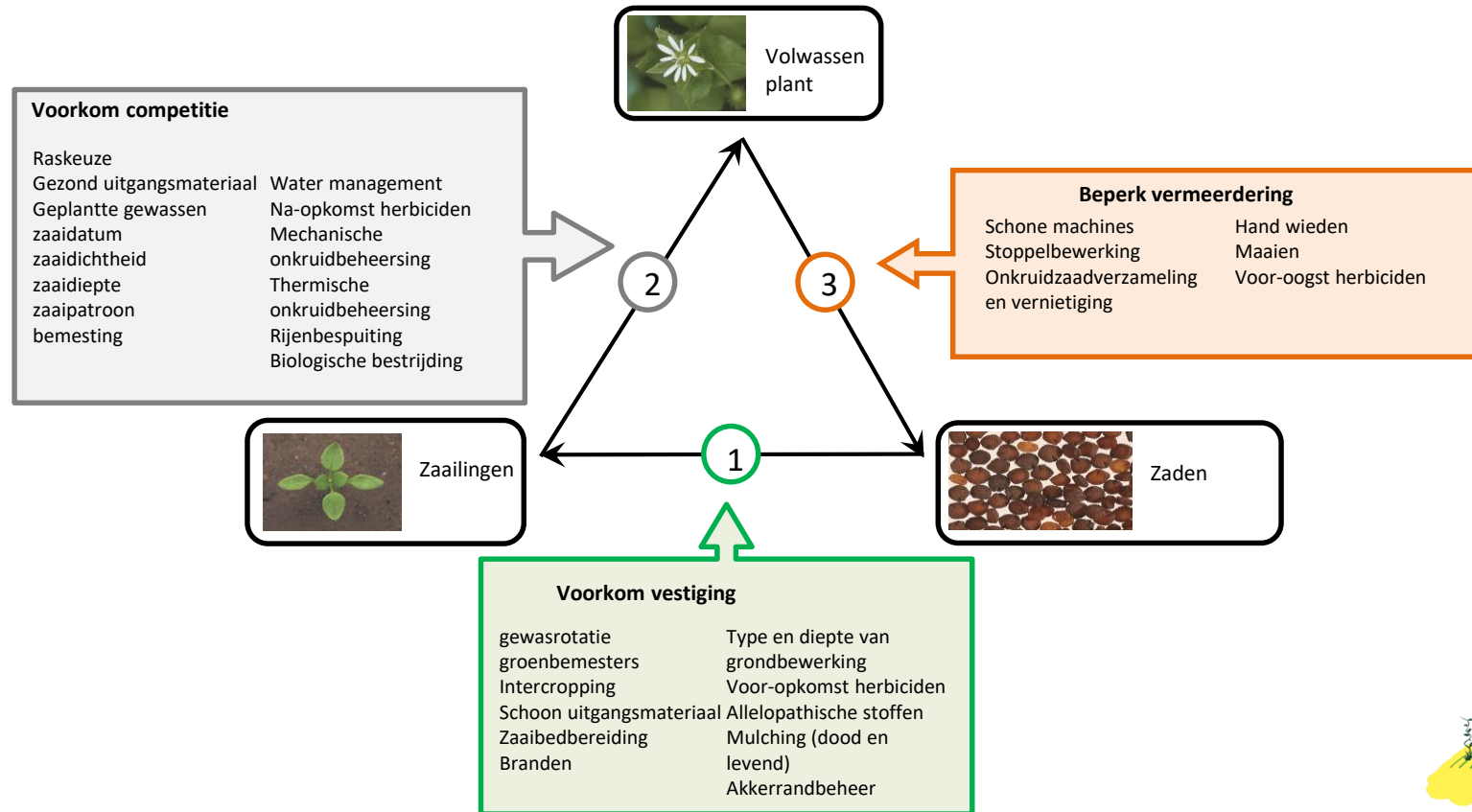

Framework voor herontwerp

1. Gewasdiversiteit
2. Robuuste rassen
3. Bodembeheer
4. Directe bestrijding met slimme technieken
5. Goede monitoring en evaluatie

Levenscyclus onkruiden beïnvloedt door maatregelen

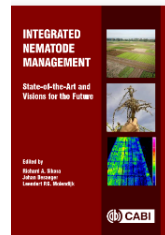
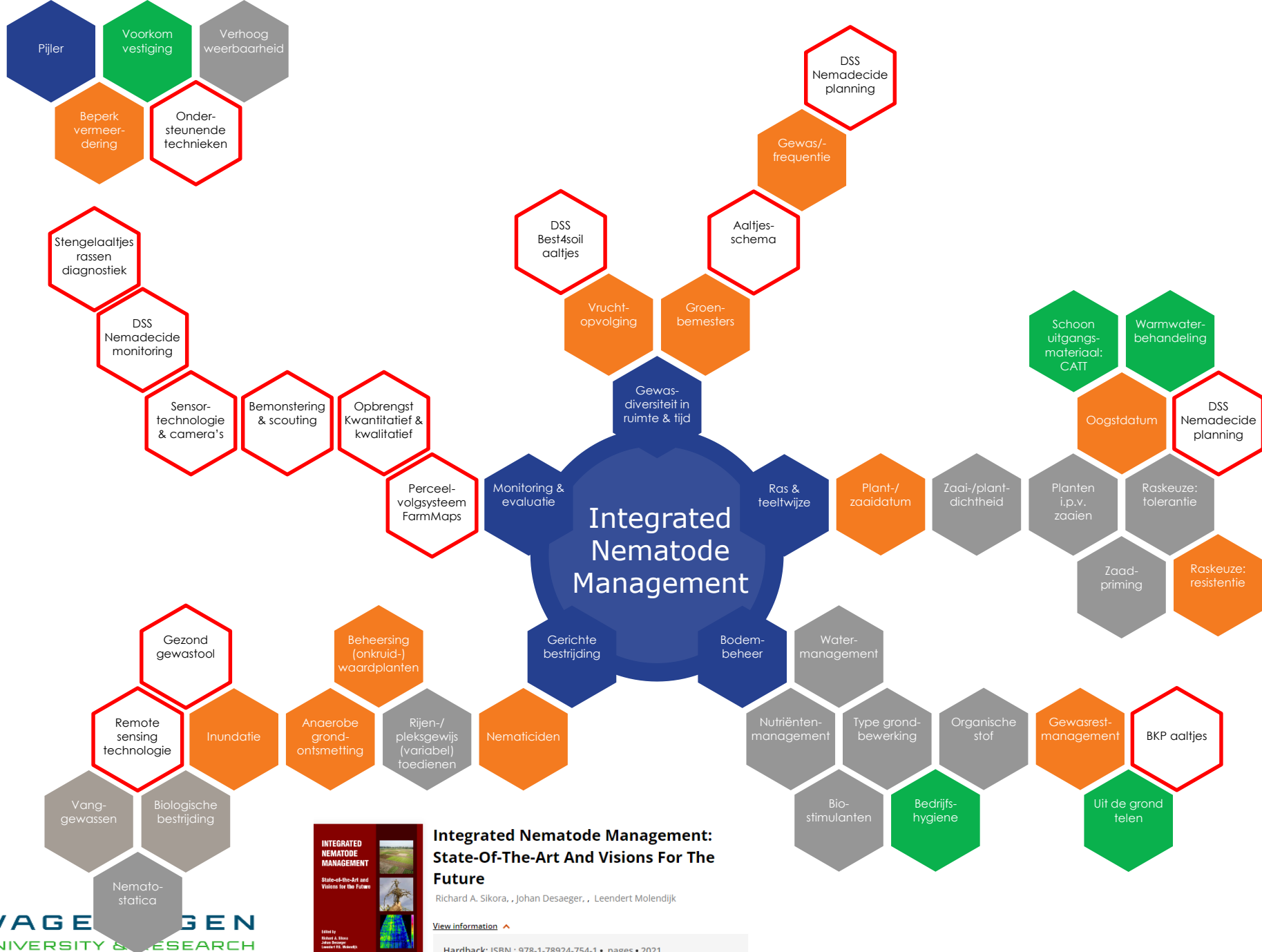

IWMPRAISE
EU grant agreement N°
727321

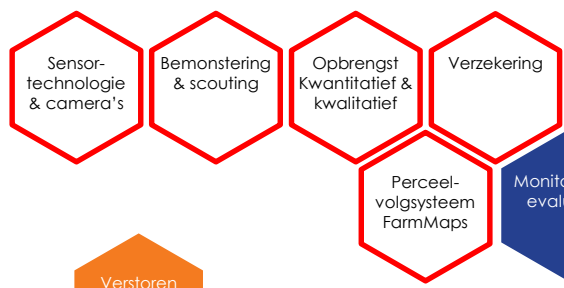
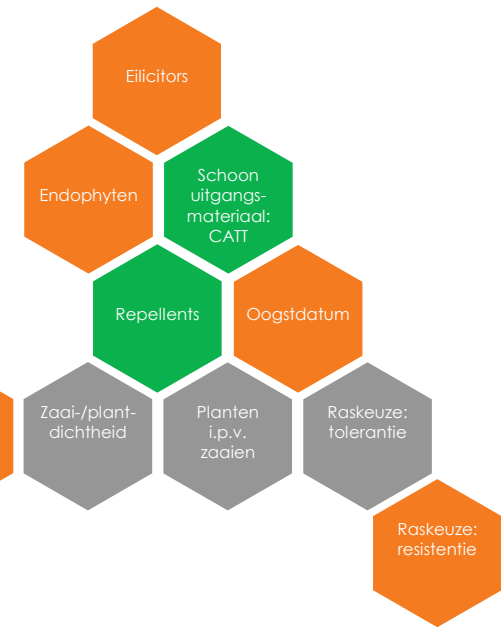

Integrated Nematode Management: State-Of-The-Art And Visions For The Future

Richard A. Sikora, Johan Desaegeer, Leendert Molendijk

[View information](#)

Hardback: ISBN : 978-1-78924-754-1 • pages • 2021
ePDF: eISBN : 978-1-78924-755-8 • pages • 2021
ePub: eISBN : 978-1-78924-756-5 • pages • 2021

Gewasdiversiteit in ruimte & tijd

Integrated Insect Management

Monitoring & evaluatie

Ras & teeltwijze

Plant-/zaaidatum

Gerichte bestrijding

Bodembeheer

Watermanagement

Bewerkingsdiepte

Nutriëntenmanagement

Type grondbewerking

Organische stof & zuurgraad

Bio-stimulanten

Bedrijfs-hygiene

Maaien

Fysieke barrières

Ontwikkeling teeltsystemen met integrale aanpak: 3 voorbeelden

Zand, 2020
PPS AoZ

Klei, 2018
BO GG,

Klei, 2020
BvdT

Hartelijk dank
voor uw
aandacht!

To explore
the potential
of nature to
improve the
quality of life

Met dank aan:

Leendert Molendijk
Hilfred Huiting
Geert Kessel
Bert Evenhuis

Programma

Start bijeenkomst

Door dagvoorzitter André Hoogendijk (BO Akkerbouw)

Presentatie 'Geïntegreerde gewasbescherming in het beleid'

Door Kyra Broeders (Glastuinbouw Nederland)

Presentatie 'ICM-aanpak en onderzoek'

Door Marleen Riemens (WUR)

Presentatie 'ICM en het kennisnetwerk van telers'

Door Gera van Os (Aeres Hogeschool)

Panelgesprek 'ICM in de praktijk'

Gespreksleider: André Hoogendijk

Deelnemers: Telers actief met toepassing ICM / IPM

Drie eerdere sprekers

Lunch en netwerken (12.00 uur)

ICM en het kennisnetwerk van telers

Gera van Os

Lector Duurzaam bodembeheer

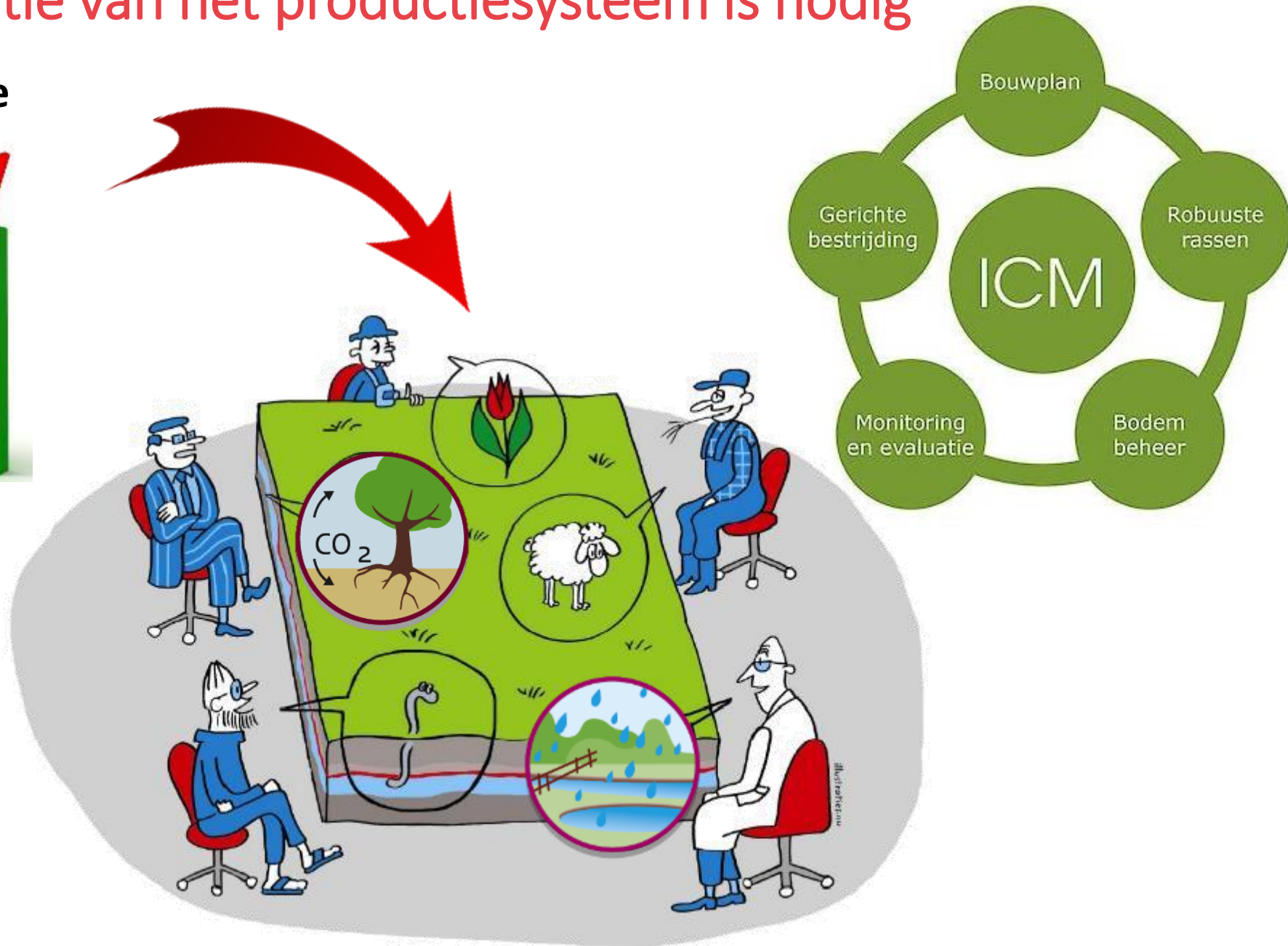

Een transitie van het productiesysteem is nodig

Opbrengstmaximalisatie

Integrale aanpak:
Voedselproductie
Koolstofvastlegging
Waterbeheer
Biodiversiteit

Integrale aanpak is complex en kennisintensief

- Maatwerk: regio, grondsoort, bedrijfstype, perceelspecifiek, plaatsspecifiek
- Combinatie van maatregelen
- Meerjarenplanning met prioritering
- Trade-offs, afwentelingseffecten
- Conflicterende belangen (bijv. ketenpartijen)
- De kosten zijn helder, de baten niet

‘Veel komt uiteindelijk neer op het bordje van de akkerbouwer. De hele keten draagt echter verantwoordelijkheid.’

André Hoogendijk, 2022

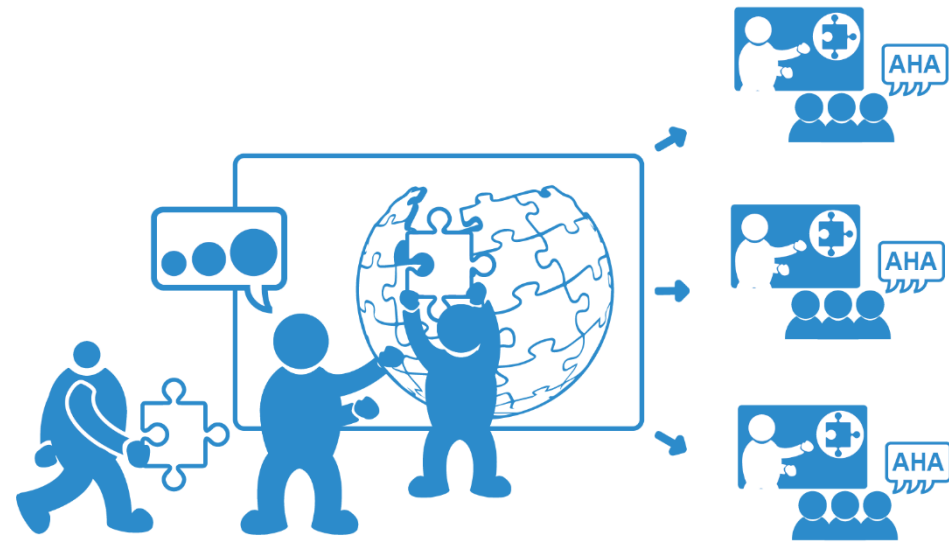
Informatie is goed te vinden, maar (logischerwijs) versnipperd...

- Eén expertiseveld:
  - Gewasbescherming
  - Bemesting
  - Grondbewerking
  - Waterbeheer
- Eén doel/ecosysteemdienst:
  - Opbrengst maximalisatie
  - Koolstofvastlegging
  - Biodiversiteit
- Eén situatie:
  - Grondsoort - zandgrond
  - Gewas - suikerbiet
  - Regio - Veenkoloniën

Veel 'zendingswerk'

'Alles begint en eindigt aan de keukentafel. Wie dat vergeet mist de essentie van het vraagstuk.'

Initiatiefgroep Regie op Ruimte, 2022

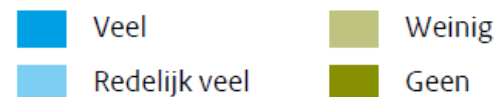
<https://transitiecoalitievoedsel.nl/wp-content/uploads/Toekomst-Zoekt-Boer-Initiatiefgroep-Regie-op-Ruimte.pdf>

- Rapporten
- Brochures
- Artikelen
- Presentaties
- Filmpjes
- Demonstraties
- Voorbeeldbedrijven
- Ondernemersnetwerken
- Regionale projecten
- Living Labs
- Cursussen
- Workshops
- E-learning

20% voorlopers

Waar halen ze het vandaan?

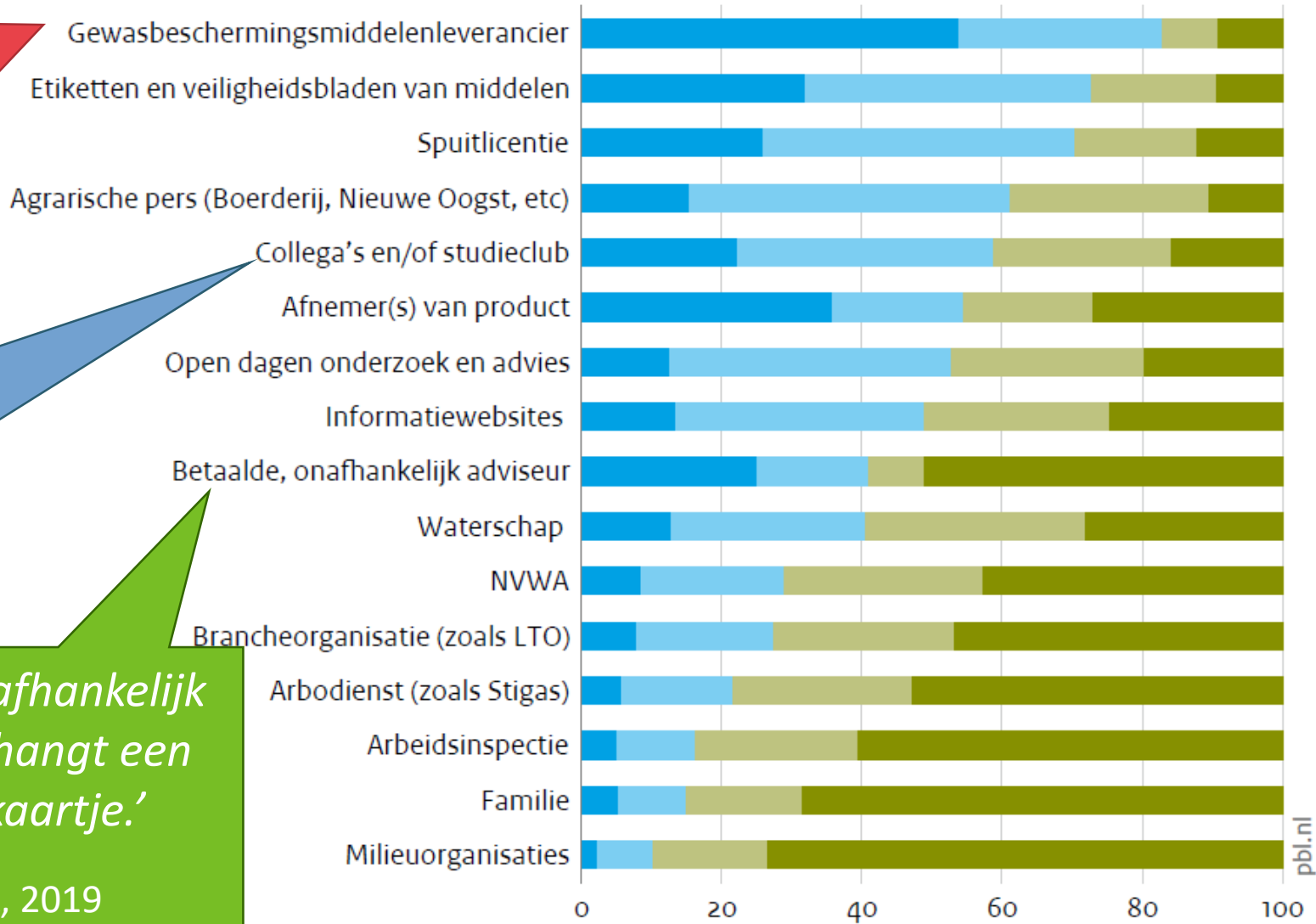

Bron: CLM 2019

'Leverancier van gewasbeschermingsmiddelen is de belangrijkste kennisbron voor telers.'
PBL, 2019

'Helft van telers leert veel van collega's via studiegroepen.'
CLM, 2019

'Aan onafhankelijk advies hangt een prijskaartje.'
PBL, 2019

Veranderende relaties

“Het managen van een landbouwbedrijf vraagt steeds meer kennis, die niet altijd terug te vinden is in hoofde van één persoon. Daarom zullen boeren vaker advies inwinnen van verschillende professionele adviseurs.”

‘Agrarische ondernemers hebben kennis nodig op meerdere vlakken en erfbetreders zijn meer gespecialiseerd.’

Simone van Trier, Agrivaknet 2022

Advisering door erfbetreders

Hoe voorkom je tegenstrijdige adviezen op het erf?

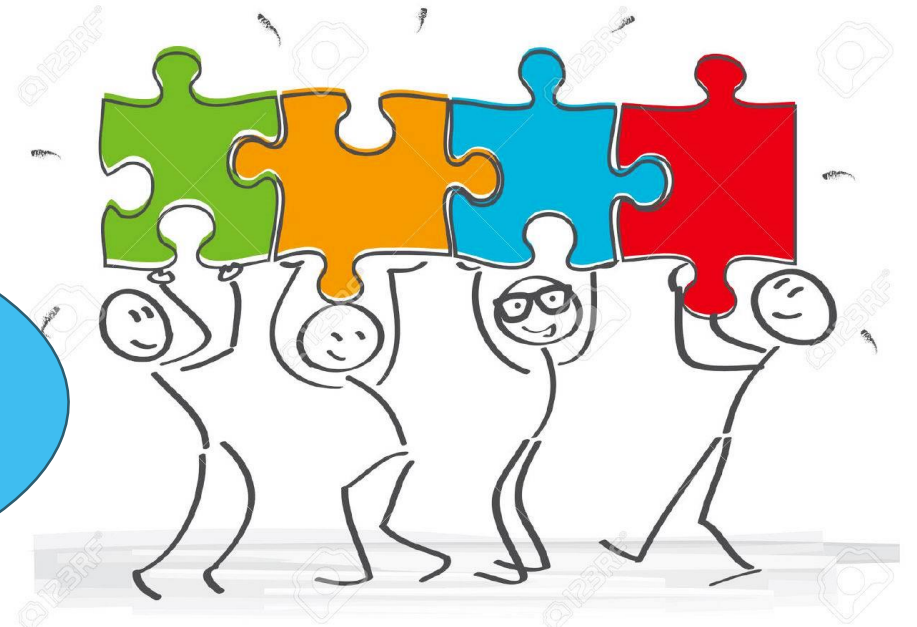

© Bev Webb 2012

'Erfbetreders hebben elkaar hard nodig om concrete stappen te kunnen maken.'

Noud Janssen, Agrivaknet 2022

Hoe krijg je alle partijen mee in een integrale benadering?

'Telers hechten veel waarde aan de mening van adviseurs.'

PBL, 2019

'Een ondernemer kiest zelf welke erfbetreders toegevoegde waarde leveren.'

Antoon Sanders, ZLTO 2022

Hoe kunnen we het transitieproces versnellen?

Is een niet-productgebonden adviseur onafhankelijk?

Kan een toeleverancier (g)een goed integraal advies geven?

De uitdaging is om deelname voor **alle** schakels uit de keten aantrekkelijk te maken.

PBL, 2019

Versterk het aanbod van **onafhankelijke** ondersteuning van boeren door **vertrouwde** personen en organisaties om versnelde omslag naar een duurzame bedrijfsvoering te kunnen maken.

Initiatiefgroep Regie op Ruimte, 2022

Via één persoon van een toeleverancier hebben we toegang tot veertig erfbetreders.'

Guido Schriever,
Bodemteam LLTB 2022

Toeleveranciers zijn van oudsher kind aan huis.

Nationaal Programma Landbouwbodems

Ketenafspraken mbt kennisverspreiding duurzaam bodembeheer en koolstofvastlegging.

Diverse activiteiten gestart, specifiek gericht op erfbetreders, o.a.:

- Beslisboom bodem- en bemestingsadvies
- Opleidingsplan bodem en bemesting
- Pilot opleiding bodemadviseurs (Aeres)
- Bodemteams (DAW)
- Boer bij Kennis (Aequator)

Praktijktraining opleiding bodemadviseurs

Opleidingsplan bodem & bemesting met draagvlak bij toeleveranciers

Licentie	Doelgroep	Diepgang	Kennis- verwerving	Leerdoel	Aanzetten tot verandering	Aantal lesdagen
1	Agrarische ondernemers	Kijken en globaal begrijpen	<ul style="list-style-type: none"> - Feiten - Methoden - Principes 	Vraagt om integrale afweging. (ipv losse adviezen)	<ul style="list-style-type: none"> - Bedrijfsvoering aanpassen - Bredere blik richting beleidsopgaven 	2
2	Erfbetreders	Waarnemen, begrijpen en sturen	<ul style="list-style-type: none"> - Achtergronden - Verklaringen - Interpretaties 	Hanteert kapstok voor integrale afweging en brengt advies uit.	<ul style="list-style-type: none"> - Stimuleren verandering bij ondernemer 	10
3	Bodemexperts	Analyseren, verdiepen en combineren	<ul style="list-style-type: none"> - Nieuwe ontwikkelingen bijhouden 	Kan perceel-specifieke, integrale adviezen opstellen.	<ul style="list-style-type: none"> - Aansturen op aanpassing van adviezen - Aanzetten tot verandering bij adviseurs 	25

Behoefte aan afspraken over kwaliteit en borging van licenties en advisering.

FOOD

FOR *Thought*

Programma

Start bijeenkomst

Door dagvoorzitter André Hoogendijk (BO Akkerbouw)

Presentatie 'Geïntegreerde gewasbescherming in het beleid'

Door Kyra Broeders (Glastuinbouw Nederland)

Presentatie 'ICM-aanpak en onderzoek'

Door Marleen Riemens (WUR)

Presentatie 'ICM en het kennisnetwerk van telers'

Door Gera van Os (Aeres Hogeschool)

Panelgesprek 'ICM in de praktijk'

Gespreksleider: André Hoogendijk

Deelnemers: Telers actief met toepassing ICM / IPM

Drie eerdere sprekers

Lunch en netwerken (12.00 uur)

Programma

Panelgesprek 'ICM in de praktijk'

Gespreksleider: André Hoogendijk

Deelnemers

Wouter Mooij (gerberateelt; IPM-wheel)

Joop Vedelaar (gangbare akkerbouw; ICM-pilot)

Roy Michielsen (biologische akkerbouw; ERF BV)

Kyra Broeders, Marleen Riemens en Gera van Os

Programma

Start bijeenkomst, toelichting doel en programma (10.30 uur)

Door dagvoorzitter André Hoogendijk (BO Akkerbouw)

Presentatie 'Geïntegreerde gewasbescherming in het beleid'

Door Kyra Broeders (Glastuinbouw Nederland)

Presentatie 'ICM-aanpak en onderzoek'

Door Marleen Riemens (WUR)

Presentatie 'ICM en het kennisnetwerk van telers'

Door Gera van Os (Aeres Hogeschool)

Panelgesprek 'ICM in de praktijk'

Gespreksleider: André Hoogendijk

Deelnemers: Telers actief met toepassing ICM / IPM

Drie eerdere sprekers

Lunch en netwerken (12.00 uur – 13.30 UUR)

Programma

Verdieping: versnellen praktijktoepassing

Met introducties, gesprekken en formuleren vervolgacties

Thematafels

ICM en bijdrage techniek | *Introductie: Corné Kempenaar (WUR)*

ICM en bijdrage advies | *Introductie: Conno de Ruijter (Agrodis)*

ICM en bijdrage biocontrol | *Introductie: Helma Verberkt (Artemis)*

ICM en bijdrage BOS'en en tools | *Introductie: Harm Brinks (Delphy)*

Korte terugkoppeling resultaten thematafels (15.30 uur)

Afsluiting met borrel (16.00 – 17.00 uur)

Programma

Verdieping: versnellen praktijktoepassing (13.30 uur)

Met introducties, gesprekken en formuleren vervolgacties

Thematafels

ICM en bijdrage techniek | *Introductie: Corné Kempenaar (WUR)*

ICM en bijdrage advies | *Introductie: Conno de Ruijter (Agrodis)*

ICM en bijdrage biocontrol | *Introductie: Helma Verberkt (Artemis)*

ICM en bijdrage BOS'en en tools | *Introductie: Harm Brinks (Delphy)*

Korte terugkoppeling resultaten thematafels (15.30 uur)

Afsluiting met borrel (16.00 – 17.00 uur)

Geïntegreerde gewasbescherming *in de versnelling*

DANK VOOR UW DEELNAME

De Netwerkbijeenkomst is een activiteit van het KoM-project [Kennistransfer Plantgezondheid](#) en het [Actieplan Plantgezondheid](#)

